

Minns Guds väldiga gärningar

NÄR JUDAR VARJE PÅSK firar sedermåltiden till åminnelse av uttåget ur Egypten, är det mer än ett högtidligt tillbakablickande. Det är snarare som att tiden förvandlas; även om det kan vara hundratals eller tusentals år mellan den faktiska händelsen och den som firar högtiden, är det som att den äger rum på nytt. Alla i rummet bjuds in i ett skeende som förenar dåtid med nutid. Plötsligt blir människorna en del av den bibliska berättelsen om Guds befrielse; de förenas med israeliternas klagorop och flykt från slaveriet.

Sedermåltiden är utformad med stor rituell noggrannhet där varje del – kläderna, maten, rörelserna och orden – är tänkta att skapa igenkänning och bevara minnet vid liv. För att gestalta tårarna som israeliterna fällde under slaveriet i Egypten, doppar man mat i saltat vatten. Brödet är osyrat för att påminna om hur israeliterna fick fly landet i all hast och de bittra grönsakerna symboliserar det stora lidandet som förfäderna fick utstå. Rörelserna, maten och dofterna är tänkta att leda tillbaka till uttåget, så att varje generation själva blir vittnen om Guds väldiga gärningar. Befrielsen från slaveriet och den återupprättade gudsre-

lationen leder till en ny framtid där kärlek, sanning och rättfärdighet kan tränga fram.

Högtiden som firas är på så sätt ett slags andlig praktik: genom att minnas att Herren befriat dem från förtryck, kan de fortsätta leva i den frihet som skänkts dem. Minnet av att de själva en gång varit slavar, banar väg för en framtid där de kan visa gästfrihet mot främlingen och den försvarslösa. Minnet av Guds handlande under gårdagen är en förutsättning för att finna vägledning för morgondagen.

Det är utifrån detta som vi enklare förstår varför de hebreiska profeterna ivrigt uppmanar folket att hålla minnet vid liv. Vi hör bland annat Mose säga: *Kom ihåg att du själv en gång var slav i Egypten och att Herren, din Gud, förde dig ut därifrån med stark hand och lyftad arm.*¹² Varje judisk högtid, både uttåget ur Egypten och andra högtidsdagar, beskrivs som minnesdagar – kopplade till särskilda händelser som ägt rum i det förflutna, och som folket bjuds in till att bli en del av i dag.

Minnet ska inte enbart bevaras av den enskilde, eftersom händelserna inte är enskilda och inte kan bevaras av en person ensam. Historien bevaras och bärs upp av en gemenskap och är en central del för gudsfolkets relation till Gud. Därför är det allvarligt när de drabbas av kollektiv minnesförlust och inte längre minns vem Gud är och allt det Gud har gjort.

Ibland uppstår glömskan enbart efter några få timmar. Det berättas till exempel hur Israels folk mirakulöst förses med föda på morgonen under ökenvandringen, men när dagen närmar sig sitt slut börjar de ändå att tvivla på Guds karaktär och förmåga. Trappistmunken Erik Varden skriver: *Israels folk tvivlar på Guds närvaro vid middagstimmen därför att de inte varit uppmärksamma på den nåd han visat dem samma morgon i gryningen.*¹³

Ett grumligt minne gör att det förflutna skrivs om på ett sätt som gör att folket inte längre minns sitt slaveri i Egypten och vad Herren befriat dem från. Den kollektiva glömskan leder till att Egypten efter ett tag framställs som ett land där alla fick äta sig mätta med goda köttgrytor, snarare än den totalitära regim som aktivt försökt begå ett folkmord genom att döda alla manliga spädbarn.

De flesta kan säkert känna igen sig i någon grad i det som sker. När det uppstår ett visst avstånd till det förflutna, blir det svårare att se klart hur någonting faktiskt var. Ett dunkelt minne riskerar att göra allting svartvitt. Antingen bedras vi genom att ensidigt se hur gott allting var och blir blinda för det destruktiva som fanns runtomkring. Eller så målas det förflutna helt i svart, så att vi inte kan bejaka det goda som vi faktiskt fick erfaras.

Lösningen finns i att växa i mognad och låta minnet klarna. Det gör det möjligt att sätta ord på denna dubbelhet: *Köttgrytorna i Egypten smakade väl!* och samtidigt kan vi nyktert konstatera att: *Vi fick äta maten där som slavar!*

Det här kan till exempel gälla kärleksrelationer. En relation som vi tvingats bryta upp ifrån kan på liknande sätt

haft något gott med sig: kärlek, omtanke, glädje, intimitet och samhörighet. Detta i sig kan ha skänkt tröst eller något annat som vi längtat efter. Inget av detta behöver förnekas. Genom att erkänna detta goda, tas minnet och saknaden av det som varit på allvar. Samtidigt kan relationen behöva ses ur ett större perspektiv. Den kan ha varit skadlig, dysfunktionell och fylld av konflikter på ett sätt som gjorde ett uppbrott nödvändigt. Även om vi fick njuta, gjorde vi det under slavlika och destruktiva omständigheter. Även om vi fick äta oss mätta, var vi inte fria att följa Jesus. Även om det vi åt smakade någorlunda gott, hindrades vi från att bli dem vi skapats till att vara.

När vi ser våra minnen i befrielsens ljus kan det förflutna få sitt rätta perspektiv. Oavsett hur goda grytorna var som slav, smakar allting bättre som fri.

Psaltaren 78 är en smärtsam och befriande uppgörelse med Israels folks kollektiva glömska. I inledningen skriver psalmisten Asaf: *Jag vill yppa visdomsord och tyda det förgångna*. Ärendet är att låta minnet av folkets historia åter skänka ljus över dagen och morgondagen. Det som sedan framträder i psaltarpsalmen är en nykter historieskrivning.

Efter de inledande orden fortsätter Asaf: *Vad vi har hört och lärt känna, vad våra fäder berättade för oss, vill vi inte dölja för våra barn. Vi skall berätta för kommande släkten ...* Och här förväntar vi oss kanske att det som ska beskrivas är heroiska insatser där enskilda män och kvinnor genom sina liv

åstadkommit häpnadsväckande mirakler. Men hos Asaf är budskapet det omvända: *Barnen som föddes skulle berätta det för sina barn. De skulle sätta sin lit till Gud och aldrig glömma hans gärningar utan hålla hans bud och inte bli som sina fäder, ett trotsigt och upproriskt släkte, ett opålitligt släkte utan trohet till Gud.*

Minnet som ska bevaras vid liv är Guds gärningar samt människans oförmåga och uppror mot den Helige. Genom att bli påmind om de tidigare generationernas svek, ska den nya generationen hitta ett annat sätt att leva sina liv och lita på Guds ord. Växlingen mellan den gudomliga trofastheten och människornas svekfullhet löper som en röd tråd genom hela psaltarpsalmen.

Det berättas om hur Gud förser sitt folk med det de behöver och vägleder dem genom dagen och natten. *Människor fick äta änglars bröd. Han sände dem föda och de blev mätta.* Men när väl folket tagit del av Herrens nåd, glömmar de snart bort allt ändå. *De glömde hans gärningar och de underverk han låtit dem se.*

Folket får då möta konsekvensen av sitt beteende, varpå de omvänder sig och på nytt öppnar handen för att ta emot det Gud frikostigt vill ge. *De mindes att Gud var deras klippa, att Gud den Högste var deras befriare.* Men med tiden grumlas minnet återigen och de vänder då Gud ryggen och försöker säkra framtiden på egen hand. *De höll inte fast vid honom, de var inte trogna mot hans förbund.* Allting upprepas på nytt. Igen. Och igen. Och igen.

Hos Asaf blir det tydligt att hoppet aldrig kan stå till enskilda personer eller sammanhang. Alla dessa kommer

förr eller senare att göra oss besvikna. Asaf vill bevara minnet genom att rikta blicken mot Guds agerande och trofasthet – det är dessa väldiga gärningar som ska minnas. Inte våra egna eller andras.

Psaltaren 78 skänker tröst till alla som har erfarenhet av att misslyckas. Inte bara en gång, utan regelbundet. Den gudomliga kärleken fortsätter nämligen att ge oss nya chanser och tröttnar aldrig på att ge sin förlåtelse. Det avgörande är inte vår dagsform, våra löften eller insatser. Det är Guds trofasthet och barmhärtighet som är garanten för framtiden. Lyfter vi blicken från vår oförmåga och våra svek ser vi att morgondagen är ljus, eftersom Gud håller den i sin hand.

Minnet av Guds gärningar hjälper folket att finna och förenas med Guds vilja, medan glömskan är ett säkert tecken på att den moraliska kompassen snart tappas bort.

Var gång Guds folk inte längre kommer ihåg att de själva varit slavar, börjar de behandla andra människor som ett medel för det egna välbefinnandet: för framgång, rikedom och ära. De går från att förvalta jorden, till att förbruka den. Från att befria människor, till att förtrycka dem. Det återkommande tecknet på att glömskan lett till moralisk korruption är att samhällets marginaliserade förbises: främlingen, den fattige och svage.

Gud sänder då profeter för att avslöja denna rovdrift och mana folket till omvändelse. Detta sker genom att

profeten påminner folket om Guds väldiga gärningar och den framtid Gud vill leda dem till.

Vi möter ett sådant exempel genom Jesajas bok, hundratal år efter uttåget ur Egypten. Ännu en gång har barmhärtighet ersatts av själviskhet. Orsaken är densamma som så många gånger tidigare: folket har glömt bort vem Gud är. I hopp om att få kontroll över livet och säkra sin framtid på egen hand skaffar de sig i stället mer mark och mer makt, precis som så många människor gjort både före och efter dem. Profeten brister ut i en klagosång: *Ve er som samlar hus efter hus och lägger åker till åker, tills ingen mark finns kvar och ni ensam äger landet!*¹⁴

Den profetiska sången fortsätter sedan och skildrar vad som sker när vi roffar åt oss rikedom. Vi börjar använda lögnen som ett vapen i orättfärdighetens tjänst, som ett skydd för ett liv i själviskt överflöd. Vi gör detta eftersom vi vill försvara vår levnadsstandard, även om det sker på bekostnad av någon annan. Detta leder till en moralisk förvirring som gör att lögn och sanning blandas med varandra. Strålkastarljuset riktas också mot detta: *Ve dem som kallar ont för gott och gott för ont, som gör mörker till ljus och ljus till mörker, surt till sött och sött till surt!*¹⁵

Jesaja får till uppgift att avslöja folkets ytlighet och påminna dem om Guds trofasthet. De behöver inte tvivla på att Gud inte minns; Gud minns alltid – och just detta är israeliternas och alla människors hopp. Även om vi vandrar fel och lever i glömska, kommer Guds kärlek alltid söka upp oss och leda oss tillbaka till den rätta vägen. *Jag har format dig, du skall tjäna mig. Israel, jag skall aldrig glömma dig.*¹⁶

Profeten visar också vad som händer när Guds gärningar vårdas likt en släktklenod, men inte tillåts ha någon inverkan på morgondagen. Bönerna, gudstjänsterna och högtiderna blir tomma och betydelselösa. *Detta folk nalkades mig med ord, deras läppar ärade mig, men deras hjärtan var långt ifrån mig, deras gudsfuktan var inlärdas människobud.*¹⁷

Dessa andliga charader avslöjas av profeten, eftersom de inte imponerar på Gud. När han väl genomskådat det religiösa hyckleriet och det moraliska tillståndet har diagnostiserats, kan ett annat slags budskap höras: *Det finns en framtid och ett hopp!*

När minnet börjar klarna upphör förtrycket och rättvisan vänder åter. Folket erbjuds att gå från moralisk förvirring, till att omvända sig. Kännetecknet på att detta skett är att Guds favoriter – främlingen, den fattige och svage – på nytt blir en del av gemenskapen; deras värdighet som människor återupprättas.

I vissa kristna traditioner finns det en stor förväntan på Guds ingripande i en enskild människas liv. Varje människa uppmuntras att söka Gud, be om direkta tilltal och gudomliga lösningar för specifika situationer. Även om intentionen är god, riskerar viljan att se Gud agera snabbt kantra över i en uttröttande jakt efter ett bönesvar. Medan Bibelns författare har ett kollektivt synsätt, tolkar vi ofta det kristna livet utifrån ett individualistiskt perspektiv.

Vi tenderar att ensidigt fokusera på vad Gud ska göra

för *mig* och glömmet bort att min erfarenhet inte är avskuren den gemensamma. Det går inte att skilja *mitt* minne från *ditt*. På samma sätt som det inte går att skilja *ditt* minne från *mitt*. Det vi minns är snarare vad Gud har gjort med, för och i *oss*.

I firandet av ett gudsingripande upphör avståndet mellan dåtid och nutid, men även mellan dig och mig. Detta sker exempelvis vid mässan: den handlar om vad Gud gjort för alla, inte för en enskild person. Men det sker också när en person delger ett nådesögonblick. Dennes erfarenhet är inte isolerad från de andra personerna. Ett gudomligt skeende syftar till att stärka, trösta och upprätta den större gemenskapen.

Alla dessa enskilda och underbara tecken på Guds ingripande i någons liv är en påminnelse om den dag som väntar oss alla i framtiden. När en person erfar gudomlig tröst vittnar det om en tid när Gud ska torka alla tårar från allas kinder. Om någon får nåden att bli mirakulöst helad, förkunnar detta tecken en framtid där ingen sjukdom, plåga eller död ska finnas mer. Ett omskakande möte med ett musikstycke är en föraning om den skönhet som en dag ska genomsyra allt skapat.

Genom vittnesbörd i kyrkan kan vi ta del av varandras erfarenheter av det gudomliga mysteriet. Men vi måste också komma ihåg att den egna erfarenheten säger något om Gud, men inte allt. Därför är det endast sett i gemenskapens ljus som erfarenheten kan få sin rätta plats. Då kan den bli ett minne som vi får fira, vårda, bära, glädjas över och formas av tillsammans.

När vi tänker på ett gudsingripande kanske vi föreställer oss häpnadsväckande under och stora mirakel, liksom de som Bibeln berättar om. Men det är ganska få människor som får vara med om något sådant. I stället upplever de flesta kanske Gud på mer subtila sätt. Bibeln lär oss att till och med Guds frånvaro kan vara ett tecken på Guds närvaro.¹⁸

En inneboende längtan efter det heliga är en stillsam bekräftelse av saknaden av den gudomliga kärleken som vi alla bär på. Något som de bibliska poeterna är väl bekanta med. I en och samma mening kan de uttrycka både tacksamhet över Guds mirakel och förtvivlan över att Gud döljer sig.

Vi hör psalmisten utbrista: *Jag tänker: Det är detta som plågar mig, att den Högste inte handlar som förr. Men jag minns Herrens gärningar, jag minns dina forna under. Jag tänker på allt vad du gjort och begrundar dina stora verk.*¹⁹ Psalmisten sträcker sig framåt genom att minnas bakåt. *Varför är du tyngd av sorg, min själ, och full av oro? Sätt ditt hopp till Gud! Jag skall åter få tacka honom, min räddare och min Gud.*²⁰

När vi kommer ihåg hur den Högste tidigare gripit in, kanske inte i det egna livet men i det gemensamma, kan vi möta sorgen och smärtan. Vi påminns om att vi i saknaden efter gudomliga ingripanden inte är ensamma, vi delar den erfarenheten med människor genom alla tider. Hågkomsten av detta gör att vi kan fortsätta tro på Guds närvaro, även vid de tillfällen då vi enbart upplever Guds frånvaro.

En del människor verkar dock ha fått en tyngre börda att bära. Känslan av att Gud har övergivit dem går inte över, utan plågar dem under lång tid. Den kan utlösas av sjukdomar eller inre troskamp och för vissa håller detta i sig ett helt liv. Lidandet är oerhört. Men om vi ser vår kamp i ett större perspektiv, med Guds frånvaro som tecken på en närvaro, förändras åtminstone något i lidandet. Smärtan är lika stor, men kanske inte alltid lika ensam.

En man som passerar nästan obemärkt förbi i evangelier-na är Simon från Kyrene. Han omnämns enbart med en kort mening – men vid ett avgörande tillfälle. Det är strax efter att Jesus har blivit misshandlad, förlöjligad och fått till uppgift att bära sitt kors till avrättningsplatsen. *En man som just kom förbi på väg in från landet, Simon från Kyrene, far till Alexandros och Rufus, tvingade de att bära hans kors.*²¹ Vi vet inte vad som gjorde att Simon från Kyrene passerade Jesus den dagen eller vad som hände med honom efteråt. Det vi vet är att han fick den tunga, men också vackra, uppgiften att bära Jesu kors. Genom hans delaktighet i Jesu lidande kunde Guds försoning med världen fullbordas.

En del av oss har kanske på liknande vis fått en svår börda. Inte för att Gud vill straffa oss. Men av någon anledning, av omständigheter vi inte själva kan påverka, har vi under en längre eller kortare tid fått bära en större tyngd på våra axlar. Vi kanske kan se vårt liv med hjälp av Simon från Kyrene.

När vi bär ett kors i världen reser vi samtidigt ett tecken på vem Gud är – den som sträcker sig ner i det avgrundsdjupa dödsriket för att gripa tag i varje människa och resa henne upp igen. I vårt lidande ger vi plats för andra och visar att hela människan ryms inför Gud: smärtan, tårarna, ilskan och förkrosselsen. Mitt i allt detta uppstår ett tecken på att hoppet inte är ute.

Även om det är becks svart, är Guds sommar faktiskt en dag här. Vi kan veta det eftersom vi minns att Gud har lovat det. Detta gör att vi fortsätter att tro det, även om vi inte ser det.

Kanske var det den erfarenheten som Simon från Kyrene sedan gav vidare till sin familj. I Romarbrevet ger Paulus i alla fall en hälsning till Rufus och hans mamma, vilket mycket väl kan vara en av Simons söner och hans hustru.²² Simon omnämns inte denna gång, inte heller sonen Alexander – vad som hänt med dem vet vi inte. Men på något sätt fick kanske den namnlösa hustrun och en av hans söner bära budskapet om vem Jesus är vidare till andra människor: den som träder in i dödsriket för vår skull, för att där befria oss genom sin självutgivande kärlek.

Minnet är en avgörande del av vad det innebär att följa Jesus och att vara kristen. För oss kristna är den rätta platsen för att återuppliva minnet i den gemensamma gudstjänsten. Här firar vi våra högtider, minns Guds ingripanden, påminns om vilka vi är och förkunnar en framtid där Guds

rättfärdighet bor. I Första Korinthierbrevet skriver Paulus om minnets avgörande roll för den kristna gemenskapen:

Bröder, jag vill påminna er om evangeliet som jag förkunnade, som ni också tog emot, på vars grund ni står och genom vilket ni blir räddade. Jag vill påminna er om orden i min förkunnelse – den håller ni väl fast vid, annars var det bortkastat att ni kom till tro. Bland det första jag förde vidare till er var detta som jag själv hade tagit emot: att Kristus dog för våra synder i enlighet med skrifterna, att han blev begravd, att han uppstod på tredje dagen i enlighet med skrifterna och att han visade sig för Kefas och sedan för de tolv.²³

Två gånger återkommer ordet *påminna*. Paulus placerar dessutom sig själv i det gemensamma minnets gemenskap. Han bär vidare ett budskap som han själv tagit emot. Efter att Paulus blivit bärare av det som hänt, ger han det nu vidare detta till de kristna och uppmanar dem att minnas Jesu liv, död och uppståndelse. Om vi inte också håller fast vid kyrkans gemensamma minne är tron, som Paulus själv skriver, bortkastad. Men om vi minns Jesu liv och vem han är, blir vi allt mera lika honom.

Vår särskilda minnesplats är nattvarden. Här får vi en försmak av den himmelska måltiden och påminns om Guds ingripande genom Jesu liv på jorden. När vi firar mässan återfår vi den moraliska kompassen för vardagen och föregriper den framtid som väntar.

Varje gång vi firar mässan är det en inbjudan om att träda in i den *Övre salen* med Jesu lärjungar den sista kvällen då nattvarden instiftades.²⁴ När Paulus skriver om Herrens måltid återger han ett centralt ord från Jesus som handlar om just detta: *Gör detta till minne av mig.*²⁵ Vi betraktar inte det som sker i *Övre salen* på avstånd. Tillsammans med kristna genom alla tider firar vi måltiden som om vi vore där, kvällen när Jesus förråddes. Tid och avstånd upphör. Vi dras in i en händelse och blir en del av det drama som utspelar sig.

Vid vår minnesplats kan vi överlämna oss med all vår svaghet och erfara att Gud alltid bär oss. Vi blir ett vittne bland många andra om den Gud som är kärlek och alltid vill förlåta. När kännedomen om det gudomliga mysteriet stärks, ser vi klarare vilka vi är skapade till att vara.